

Vrstvy slov ve slovní zásobě

Příznaková slova v textu

Abychom rozlišili, zda je něco krásné nebo ne, nevztahujeme představu prostřednictvím rozvažování k objektu kvůli poznání, nýbrž prostřednictvím obrazotvornosti (možná také s rozvažováním spojenou) k subjektu a k jeho pocitu libosti nebo nelibosti. Soud vkusu není tedy poznávacím soudem, není tedy logický, nýbrž estetický, a tím rozumíme takový soud, jehož motiv nemůže být jiný než subjektivní.

Řeč dovedeme též odstiňovat různým způsobem přednesu: mluvíme-li staccato, znamená to, že slabiky ostře od sebe oddělujeme malými přestávkami, popř. je vyslovujeme sice odděleně, jednotlivě, nikoli však s přestávkami (neboli detašé), anebo je naopak plynule vážeme (legato).

Myslete si, že jste elektrikář, že vás mistr hned první den poslal, abyste šel do mořírny spravit: cecky. Vezmete údržbářskou brašnu a jdete do bajcu neboli mořírny, nikdo tam momentálně není, tak se rozhlížíte a těkáte po předmětech, které by se mohly jmenovat: cecky. A ejhle! Z pojízdného jeřábu visí bakelitová polokoule, ze které trčí čtyři knoflíky. Spravíte tedy ten vypínač a od té doby mu jináč neřeknete než cecky. Pak jdete s údržbářskou kabelou po martinských pecích, slyšíte, jak topič huláká kamsi: Vodáci, sedmičce tečou kalhoty! Obcházíte po martince tak dlouho, až vidíte, že dveře martinky se podobají přesně kalhotám. A jdete ocelárnou, jdete podle kanálu, kde předák dává rozkaz: Klucí, jděte uklidit kořeny a svině! A zase pozorně těkáte od předmětu na předmět, až s rozkoší setrváte na cákancích tuhé ocele, které se opravdu podobají sviním a kořenům ...

Co víte o **expresivitě slova** a pokuste se najít její nosné složky v úryvku z knížky *Františka nepila Střevíčky z lýcí*:

Nuže, pan Švestka tedy plácnul tetu Mařku a začal vydávat na dvoře povely. Mužští odnesli na správné místo necky, on v nich natáhl řetězy, pak se podíval, kolik má děda smůly, kouknul se, jestli má moje maminka dost velký kastrol na krev, nakonec vzal sekeru a že jako prý na to půjdou. To vypadalo tak, že děda vzal provaz a vkročil za prasetem, a teta si zacpala uši a utíkala si strčit hlavu pod peřinu.

Děda uvázal pašíkovi provaz za zadní nohu a vyvedl ho z chlívka před pana Švestku. Pan Švestka na něho promluvil pár laskavých slov, čuně se uklidnilo, protože vědělo, že je v dobrých rukou, a když ji dostalo mezi oči, nevřískalo, neřvalo, nekvičelo, nedělalo nikdy nic srdcervoucího, udělalo jenom huf! a žuchlo sebou. Pan Švestka, aby nevypadal jako skrblík, dal mu obyčejně ještě jednu a zeptal se: „ Tak Andulo, kde jsi s tím krajáčem?“ A maminka přiskočila a začala míchat krev, pan Švestka ji pumpoval z vepřiska přední nohou, vyprávěl mamince všelijaké nestoudnosti a maminka kvedlala a kvedlala, aby se krev nesrazila.

(4) Mezi zastaralými nebo zastarávajícími lexikálními jednotkami rozlište **archaismy** a **historismy**:

Na rynku se objevil purkmistr v nablýskaných škorních. Císař udeřil dlaní o dlaň a rozkázal vyplatit Wolfgangovi pět hřiven stříbra. Tento mlýnec a žernovy byly nalezeny v Lužici. Žili v obecní pastoušce. Divné mýtné vybírá v tomto kraji rytíř Fridrich. Poroučeje se do přízně Vaší, zůstávám povždy službovolný. Ubohé pastorče plakalo a chvělo se zimou. Otevřela okénce a zavolala na chasníka. To jidášstvo mu nezapomenu. Když udělal nějaký nábytek, tak byl fortelný. Je to cirka tisíc metrů. Nemohl si svého bradýře vynachválit. Jakápak je u nás krásověda nebo libomudrctví! Lapku dali do šatlavy. O ten šlojír se neboj, dám ti ho do almary. Jitro rabínské bylo o něco větší než katastrální. Dali ho na mučidla. Dostali šilink skrze práčata. Jeho matka měla krupařství, malý přízemní kvelb. Jako představitel feldkuráta Katze byl Miloš Kopecký vynikající. Přivezla jim dvě kopy vajec. Vylil na něho celé vědro. Lazebník s mastičkářem smekli, ale nic víc. Václav Neckář je znám jako výborný zpěvák, ale jako neckář by se sotva uplatnil. Sekerníky nesnáším. V dlani ji hřál darovaný tolar. U brány postávali od božího rána dva parléři, kteří čekali na puštědlníka. V Celetné ulici kdysi vonívaly calty. Po lese běhal brabenář a lamentoval.